

Mıgırdiç Margosyan'la Söyleşi

Ecz. Mesut AZİZOĞLU

Ecz. Cevdet AGÜLOĞLU

Soru : Kitaplarınızda anlattığınız gibi, Diyarbakır geçmişte farklı kültürlerin dostça bir arada yaşadığı bir kent. Kültürel hoşgörünün hakim olduğu döneme denk düşen çocukluğunuzla beraber, hayatınızın ilk 15 yılını geçirdiğiniz o günkü Diyarbakır'ı anlatırmısınız?

Cevap : Ben 1938 doğumluyum. 15 yaşına kadar Diyarbakır'da yaşadım. 1953 senesinde, İstanbul'da açılmış olan bir okula yatılı öğrenci olarak girdim. Dolayısıyla benim kitaplarımda anlattığım Diyarbakır hep o 15 yıllık dönemde gördüğüm, yaşadığım Diyarbakır. Gerçi sonradan lise son sınıfa kadar yaz tatillerinde gidip gördüm ama ondan sonra bir kırk küsur sene Diyarbakır'dan tamamen koştum. Bizim zamandaki, yani çocukluk dönemimizdeki Diyarbakır ile bugünkü Diyarbakır'ı mukayese etmek güzel değil. Şu anlamda güzel değil.

Diyarbakır'da maalesef ileriye doğru bir gidişat olmadı. Maddi, manevi, sosyolojik, kültürel açıdan... Bir takım hoş olmayan nedenlerle Diyarbakır'ın çehresi değişti. Bu nedenleri sizler de benim kadar biliyorsunuz. Ben şimdi, anlattığım Diyarbakır'ı bulamadığım zaman üzülüyorum. Ama galiba şunu da yaptığımıza seviniyorum. Hiç olmazsa belki bir kırk sene, elli sene, yüz sene sonra insanlar bu kitapları tesadüfen okurlarsa şunu diyecekler "demek ki bir zamanların Diyarbakır'ı da bu imiş." Gerçi şu anda da sizler gibi gençlerle, ya da yaşça sizden daha genç olan, ya-

Mıgırdiç Margosyan, 23 Aralık 1938'de Diyarbakır'da, Hançeppek Mahallesi'nde (Gâvur Mahallesi) doğdu. Ortaokuldan sonra öğrenimini İstanbul'da Getronagan Lisesinde sürdürdü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. 1966 - 1972 yılları arasında Üsküdürlü Surp Haç Tıbrevank Lisesi'nde felsefe, psikoloji, Ermeni dili ve edebiyatı öğretmenliği ve okul müdürlüğü yaptı. Daha sonra öğretmenliği bırakarak ticarete atıldı. Edebiyat çalışmalarını aralıksız sürdürdü. Öyküleri Marmara Gazetesi'nde yayınlandı. 1988 yılında, Paris'te Ermenice yazar yazarlara verilen Eliz Kavukçuyan Vakfı Edebiyat Ödülünü aldı. Margosyan'ın GAVUR MAHALLESİ, SÖYLE MARGOS NERELİSEN ve BİLETİMİZ İSTANBUL'A KESİLDİ adlı üç öykü kitabı bulunuyor.

şı 18-20 civarında olan kişilerle karşılaştığımda bana soruyorlar "Hocam, sizin yaşadığımız, yazdığımız Diyarbakır bu muydu?" Ben de onlara diyorum ki "Evet, benim yaşadığım Diyarbakır gerçekten bu. Ben oturup hayal kurmadım. Yaşadığım Diyarbakır'ı anlattım" Diyarbakır'da hoşgörürü var mıydı? Diyarbakır'da gerçekten çocukların arasında saçma-sapan, ufak-tefek sürtüşmeler her zaman oluyordu. İşte onlar bize "Haço" diyorlardı, biz onlara "Kürt" diyorduk, "Türk" diydük. Ama bunlar çocuklar arasında her zaman olan doğal şeyler. Ama bunun dışında insanların birbirine büyük saygısı vardı. O zaman kiliselerde çanlar çalıyordu. İnsanlar kiliselerine gidiyorlardı. Yerli halkın birbirleriyle olan temasları çok sıkı olduğu için, birbirlerine ihtiyaç duydukları için ve birbirlerinin eksiklerini tamamladıkları için aralarında dayanışma vardı. Mesela Diyarbakır'daki esnafın büyük bir çoğunluğu Ermeniydi. Demircilerin hemen hepsi Ermeniydi. Yemenciler, duvar ustaları, taş ustaları ve bu in-

sanlara iş yaptıran insanlar arasında devamlı bir diyalog vardı. Dolayısıyla büyük bir dayanışma içindeydiler. Köyden gelen insanlar Türkçe bilmiyordu. Diyarbakır halkı, o zaman Ermeniside, Türküde, Yahudiside Kürtçe biliyordu, Kürtçe konuşuyordu. Çünkü Kürtçe bilmediği takdirde orada alışveriş yapmanız da mümkün değil. Diyarbakır'daki halkın birbirleriyle olan o içerikli iletişimi güzeldi. Ben de dilimin döndüğü kadar, o güzelliği fazla süslemeden, gerçeği olduğu gibi vermeye çalıştım. Gerçek neydi mesela. Sabahları insanlar sokakta "ava buze, ava buze" diye bağırdıkları zaman "soğuk su, soğuk su" diye bağırdıkları bilinirdi. Yani Diyarbakır'ın o kültürel yapısı, o mozaığı; Ermeni'siyle, Türk'üyle, Kürd'üyle, Süryani'siyle, Keldani'siyle bugün maalesef artık yok. Diyarbakır'da artık çanların çoğu sustu ama minarelerde ezan sesleri duyuluyor. Hani

mümkün olabilseydi de hepsi hep beraber yine bir hoşgörü içinde yürüyüp gidebilselerdi.

Soru : Geçmişteki Diyarbakır'la bugünün Diyarbakır'ını mukayese edersek, hem şehrin fiziki durumu, hem de insani açıdan neler söylersiniz?

Cevap : Tabi ki 40 yıl sonra bulduğum Diyarbakır ile benim bildiğim çok farklı. Farklılık da burada. Diyarbakır o zaman 50-60 bin nüfuslu bir kent. Alt yapısı ona göre yapılmış. Havşuyla, avlusuyla, bazalt taşlarıyla kendine özgü bir mimarisi var. Karacadağ'dan kopup gelen Hamravat suyu insanlara yeterli. Kuyular var evlerde. Kuyudan su çekilip avlular yıkıyor. Diyarbakır bu anlamda kendi içinde, kendine yeterli bir kentken şimdiki Diyarbakır'a bakıyorum. Sur sı-

nırlarını onlarca kez aşmış, artık o eski surlu kentin özelliği kalmamış. Tek tük küçük eski evlerin yanında briketten, tuğladan saçma sapan binalar yapılmış. O zaman o dar sokaklar Diyarbakır'a yeterli durumdaydı. Şimdi göçten sonra kalabalıkların, insan selinin altında kalmış perişan bir şehir. Burada benim çok dikkatimi çeken bazı olayları vurgulamak istiyorum. Bazı insanlara istediğimiz kadar masal anlatın bir şey ifade etmez ama ben gördüğüm bir şeyi anlatayım. Diyarbakır'da 40 küsur sene önce sokaklarda hiç bir zaman çengelde et satılmazdı. Buzdolabı yoktu ama şimdi kuyumcular çarşısı olan kasaplar çarşısında et satılırdı. Sabah giderdin kasaplara. Herkes kendi ihtiyacına göre etini alır ve öğlene kadar et kalmaz. Çünkü, hava sıcak, kalan et bozulur. Kasaplar ona göre et getirir. Öğlene kadar olan et satılır. Alanlar götürüp pişirir veya tel dolaba varsa dolaba koyar. Şimdi 40 küsur sene sonra Diyarbakır'a geliyoruz. Özellikle bizim Hançeppek'ten, sokaklardan geçerken baktım, çengellerde et satılıyor: Ne kadar kötü bir atmosfer, ne kadar kötü bir tablo. Buzdolabının artık herkesin evinde olduğu veya olması gerektiği bir dönemde, teknolojinin bu kadar ilerlediği bir dönemde Diyarbakır'da sokakta et satılıyor. Bu çok belirgin bir tablodur. Bunu o dönemin Belediye başkanına söyledim. "Benim bıraktığım Diyarbakır böyle değildi" dedim. O da kendine göre kendini haklı çıkaracak bir sürü şey anlattı. Özetle Diyarbakır maalesef surlu bir kentti ama şimdi yapılaşmasıyla mimari değerini de kaybetmiş, mimari açıdan güzel görüntüler vermeyen kalabalık başıboş bir kent olmuş.

Soru : Diyarbakır'la ilgili bir çok kitap yazıldı. Fakat sizin kitaplarınız bizlere farklı bir pencere açtı. Sizi okudukça, beyinlerimizde bizlere hissettirmeden yer etmiş olan önyargularımız bir bir yol olmaya başladı. Öykülerinizde olaylar ve kişiler o kadar canlı ki insanın sorası geliyor. Nedir bu işin sihri?

Cevap : Şöyle yorumlamak geliyor içimden. İnsanlar genelde bir şeyi kaybettikleri zaman değerini daha iyi anlıyorlar. Şimdi Diyarbakır'da yaşayan insanlar benim anlattığım bu şeyleri okudukları zaman oradaki farkı izleyebiliyorlar. Demin verdiğim örnekteki gibi, şimdi bakın Diyarbakır 1945-1950 yılları arasında sokaklarında menevşe

Bir bahçede bir tek gülün olması güzel değil. Yani bir gülün yanında diğer çiçeklerin de olması veya bir demet içinde çeşitli çiçeklerin olması, rengarenk olması, onların kendine özgü kokularının olması güzel bir şeydir. İnsanlar için de bu böyledir ama bu mozaik Diyarbakır'da nedense bitti tükendi.

satılan bir şehir. Yani daracık sokaklarda "mor menevşe, mor menevşe" diye menevşeler satılırdı. Oysa şimdi sokaklarında mor menevşe satılan bir Diyarbakır düşünebiliyormusunuz? Diyarbakır'ın avlularında, o güzel avlulu evlerin büyük bir çoğunluğunda güller yetiştirilirdi. Şimdi bırakın o evlerdeki gülleri,

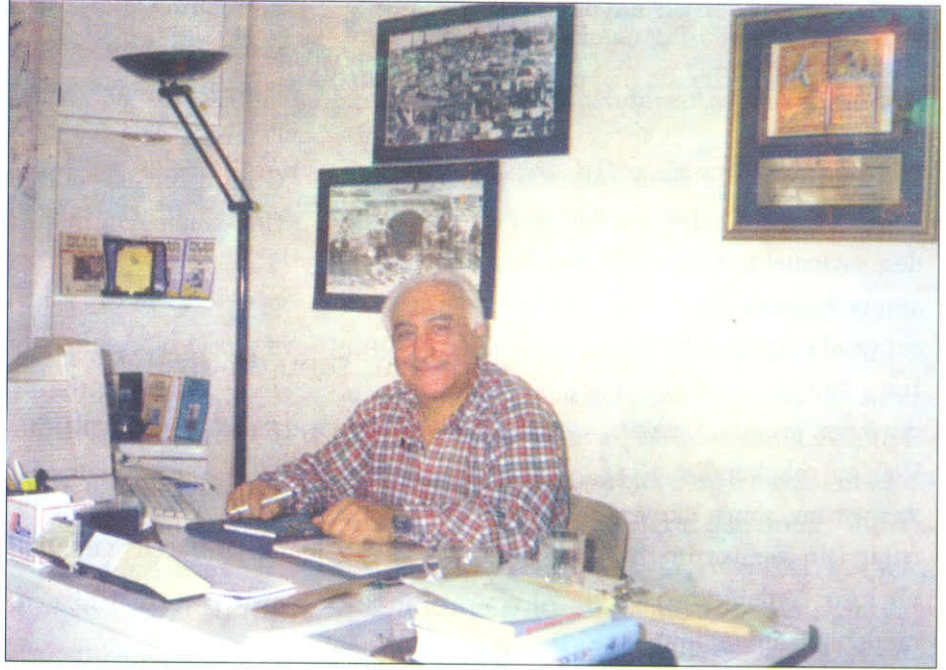
evlerdeki kuyuların hepsi kurumuş. Diyarbakırlı artık plastik bidonlar içinde bilmem nerelerden su yüklenip getiriyor. Onunla çamaşırını yıkıyor. Benim anlattığım o Diyarbakır'ın özlemine yaşayan benim yaşındakiler zaten biliyorlar ama yaşamamış olanlar bunun mukayesesini yaptıklarında bunun acısını herhalde yaşıyorlardır. Tabi Diyarbakır'da 8-10 katlı binalar yapıldı. Asansörü tanıdı belki Diyarbakır'lı ama bütün bunların yanında tarihi değerlerini de kaybetti. O kaybolan değerleri tekrar yerine getirmek bence mümkün değil. Olan olmuş geçen gitmiş. Sadece dış görünüş, fiziki yapı için demiyorum. Keza insanlar için de aynı şeyler

geçerli. Demin de söyledim. Diyarbakır'da eskiden gerçekten bir mozaik vardı. Sabah çıkardı insanlar birbirlerine selam verirlerdi : Ermenice, Kürtçe, Türkçe. Ama gel gör zamanla o mozaik şu veya bu şekilde, devletin veya bazı kesimlerin nedense o mozaikin devamı için harç verip su verip onu yeşertmeleri gerekirken, daha güzel bir yapı meydana getirmeleri gerekirken bunun inkarına gidildi. "Hani? Ne mozaiki" filan gibi bir takım sözler söylenmeye başladı. Oysa ben şuna inanıyorum. Gerçekten bu klasik bir tabirdir ama bir bahçede bir tek gülün olması güzel değil. Yani bir gülün yanında diğer çiçeklerin de olması veya bir demet içinde çeşitli çiçeklerin

olması, rengarenk olması, onların kendine özgü kokularının olması güzel bir şeydir. İnsanlar için de bu böyledir ama bu mozaik Diyarbakır'da nedense bitti tükendi. Benim görebildiğim kadarıyla ve kitaplarımda yansıttığım o Diyarbakır'la, bugünkü Diyarbakır arasında mukayeseyi yaparsan anlarsın. O anlamda bu kitaplar bence yalnız edebi değeri olan kitaplar olarak yorumlanmamalı, aynı zamanda sosyolojik bir çalışmanın ürünüymiş gibi de kabul edilebilir. Nitekim son zamanlarda duyduğum kadarıyla bunları bazı okullarda sosyoloji derslerinde, özellikle üniversitelerde sosyolojik olguları içeren bir kitap gibi de öğrencilere veriyorlar.

Soru : *Kitaplarınızda geçmişinizi ve daha çok Diyarbakır'da yaşanan gerçekliği edebi bir dille anlatıyorsunuz. Edebiyata olan bu ilginiz nasıl başlayıp gelişti?*

Cevap : İstanbul'a geldiğimde bilmediğim ana dilim vardı: Ermenice. O ara çat pat bazı şeyleri biliyordum ama İstanbul'a geldikten sonra okuduğum okulda Ermeniceyi öğrendim. Ermenice zor bir lisan. Bunu hemen söylemek isterim. Kolay bir lisan değil. Harfler 38 tane. Yanyana ge-

lince ses tonlarında değişik anlamlar çıkabiliyor. Lisedeki edebiyat hocam bana hep şunu söylerdi "Sen niye D.Bakır'ı anlatmıyorsun." İşte ben 17-18 yaşında lise öğrencisiyim. Benim de hoşuma gitti. Belki de Diyarbakır'dan küçük yaşta ayrıldığım için. Onun da özlemi içimde olduğu için sanki Diyarbakır'la ilgili bir şey yazdığım zaman, Diyarbakır'ı anlattığım zaman ben de Diyarbakır'da yaşamaya tekrar başladım. Böyle böyle başladı. Bir kaç hikaye yazdım. O zaman hikayeleri Türkçe değil Ermenice yazıyordum. Yazdığım hikayeler Ermeni dergi ve gazetelerinde yayınlandı. Öyle bir başlangıçtı işte. Yazdıkça hoşuma gitti. Basıldıkça sevindim. Sonra bu hikayelerim 30 küsur sene sonra bir kitapta toplandı. Ermenice bir kitaptı bu. Kitap Paris'te Ermeni yazarlara verilen ELİZ KAVUKÇUYAN VAKFI EDEBİYAT ÖDÜLÜNÜ aldı. Sonra buradaki arkadaşlar duymuşlar, geldiler "Niye bunları Türk-

çe'ye tercüme etmiyorsun" dediler. Oturduk yeni baştan bir daha Türkçe yazdık. Tercüme değil. İşte bunlar çıktı ortaya. Bunlar çıktıkça da sizin gibi insanlar bizlere ulaştılar. Bu da bir diyalog oluşturdu. Kalıcı bir şeyler bıraktığım için mutluyum. Diyarbakır tarihiyle ilgilenenler için bunlar en azından bir kaynak kitap olacaktır.

Soru : *Yeni çalışmalarınız var mı?*

Cevap : Var. Benim kafamda proje olarak bir kaç şey var. Ama doğrusu bir şeyi ortaya getirmeden söylemekte fayda yok. Ben hep sürpriz olmasını seviyorum. Bir takım .....

İnsanlar şunu da diyebilir

"Yani çok mu önemli ana lisanınızı öğrenmek için kalkıp Diyarbakır'dan İstanbul'a gitmek". Onlar için önemli olmayabilir ama annem için, babam için ve benim için önemliydi.

Soru : *Hem Türkçe, hem de Ermenice yazıyorsunuz. Bu durum, düşünce dilinizde bir karışıklığa sebep olmuyor mu?*

Cevap : Karşımda konuştuğum kişiye göre düşünüyorum. Sizinle konuşurken Türkçe düşünüyorum ama buraya benimle Ermenice bir röportaj yapmaya gelmiş olsalardı onlarla Ermenice düşünerek konuşurdum. Yazı yazarken de aynı. Ermenice yazarken Ermenice, Türkçe yazarken Türkçe düşünüyorum. Çünkü bir insan hangi lisanda düşünüyorsa o lisanda yazar.

Soru : *Öykülerinizin filmleştirilme çabaları olduğunu biliyoruz. Bu fikir nasıl oluştu?*

Cevap : Evet var. Doğrusu yazılarımın sine-

ma gözüyle değerlendirmesini yapmadım, düşünmedim. Fakat sonradan bazı eleştirmenler bunların kare kare çok genel bir film şeridi gibi olabileceğini vurguladılar. Ve bazı insanlar oturduklarını, bunları film yapmak için senaryolar yazdılar. Şu anda benim elimde "GAVUR MAHALLESİ" kitabımın senaryosu hazır. Bunu yapan insanlar profesyonel insanlar. Fakat filmin ortaya çıkabilmesi için finans lazım ama finans da bizde yok. Onlarda da yok. Senaryosu hazır öyle bekliyor. Günün birinde olur mu olmaz mı bilemiyorum. Ben sinemacılara şunu söylüyorum. "Benim için

sinema olup olmaması, tabii ki isterim ama, önemli değil. Benim bir katkı olmaz. Kendinize güveniyorsanız, hodri meydan! Gelin! Alın! Yapın!"

Soru : *Biraz da eczacılık konuştum. Diyarbakır'da yaşadığınız dönemlerde eczanelerle*

ilgili hatırladığınız belirgin olaylar var mı?

Cevap : Diyarbakır'daki eczanelerle ilgili gözlemlerim şöyle: Diyarbakır'da bizim evin yanında İğneci Arşaluy vardı. Kocasını Eczacı kalfası CIRCİS'ti. Keldani asıllıydı sanırım. O da kocasını vasıtasıyla iğne yapmasını öğrenmişti. Evlere iğne yapmaya gelirdi. Biz de onu gördüğümüz zaman korkardık "İğneci geldi" diye kaçardık. CIRCİS'in eczanesi Dört Ayaklı Minareden yukarıya çıkınca Balıkçılarbaşı'nın oradaydı. Şu anda orada öyle bir yer yok. Bir de bir zamanlar kilise yönetim kurullarında çalışmış, tek mütevellî heyeti döneminde, bir eczacı HIRANT vardı. Kilise yönetim kurulundaydı. Eczacılıkla ilgili bir onu bilebiliyorum. Babamın diş teknisyeni oluşu sebebiyle, babamın dükkânı eczacıların, doktorların, dişçilerin

rin çok gelip gittiği bir yerdi. O dönemlerde babamın dükkanının karşısında, Belediye meydanında Sıhhat Eczanesi vardı. Orayı hatırlıyorum. İstanbul'da bir eczacı dostum var. Belki siz de tanırınız? Bir zamanlar İstanbul Eczacı Odası Başkanlığı da yaptı; Ecz. Melih Ziya Sezer. Şu anda Kadıköy'de yeni Moda Eczanesinin sahibi. İstanbul'un en eski eczanelerinden biri ; 1927'de kurulmuş. İlginç olan, baba eczacı, vefat etmiş, oğlu Ecz. Melih Ziya Sezer devam ediyor. Onun oğlu da Eczacılık fakültesinde asistanlık yapıyor. Yani 3 nesil eczacı. Onun eczanesine sık sık giderim. Arka bölümünde otururum. Keşke mümkün olsaydı da sizinle de gidebilseydik. Orayı gidip görmenizi isterim. Türkiye'nin bir çok yerinden ona ilaç yaptırmaya gelirler.

Soru : *Son kitabınızın adı: Biletimiz İstanbul'a kesildi. "Fikrimiz sorulmadan İstanbul'a götürüldük" diyorsunuz. Burada sanki bir pişmanlık mı var?*

Cevap : Hayır, orada bir pişmanlık yok. Biletimiz İstanbul'a kesildi. Yani burada çok ince bir nüans var. Ben 15 yaşında kalktım İstanbul'a geldim. Bir baba, bir anne çocuğundan şu veya bu şekilde ayrılmak istemez, çok normal bir şeydir bu. Ama çocuğunuzdan ayrılmak istediğiniz zaman, bunu ona daha iyi bir istikbal temin etmek için yaparsınız. Nedir bu? İstanbul'a gelip burada okuyup anadilimi öğrenmem. Biletimin İstanbul'a kesilmesinin asıl nedeni bu. Yani ben eğer Diyarbakır'da Ermeni lisesi olsaydı, şimdi hayal kuruyorum, orada kendi lisanımı öğrenebilme imkanlarım olsaydı belki hiç İstanbul'a gelme ihtiyacımı duymayacaktım. Benim İstanbul'a gelişimin nedeni sadece liseyi okumak değildi. Diyarbakır'da da lise vardı. Ama ben kendi lisanımı da öğrenmek istiyordum. Babamın en büyük dileği, en büyük arzusu buydu. Bunun da tek çıkar yolu

vardı. İstanbul'da açılmış olan bir yatılı okula fırsat çıkmışken göndermek. Yani biletimiz mecburen İstanbul'a kesildi. Burada bir sitem belki var, belki bir duyarlılık var. İnsanlar şunu da diyebilir "Yani çok mu önemli ana lisanınızı öğrenmek için kalkıp Diyarbakır'dan İstanbul'a gitmek". Onlar için önemli olmayabilir ama annem için, babam için ve benim için önemliydi.

Soru : *Son olarak Diyarbakır'a ve Diyarbakırlılara söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?*

Cevap : Çok klasik bir şey olacak Diyarbakırlılara vereceğim mesaj. Benim kitaplarım olduğu için değil ama gerçekten alsınlar bu kitapları, okusunlar. Okuyan bir başkasına versin, elden ele versinler. Diyarbakır'ın, o mozaığın ne olduğunu, ne duruma geldiğini görsünler. Muhakkak ki görüyorlardır ve hiç olmazsa bugünkü şartlar altında ne yapılabilirin hesaplarını yapmak için şapkalarını önlerine koysunlar ve düşünsünler. Bir güzellik kayboldu, hiç olmazsa hâlâ varsa böyle kalan tek tük güzellikler, onların değerini bilsinler. Bu biraz nutuk atar gibi, yaşlı bir insanın genç nesile söylediği sözler gibi oldu. Ama Diyarbakır'ın o kaybolan güzelliklerinin farkına vararak, herkes kendi açısından Diyarbakır'a sahip çıksın. O zaman ben mutlu olurum. Yaşadığım müddetçe, elimden geldiğince Diyarbakır'a Diyarbakırlılara sahip çıkacağım. Yalnız yöresel anlamda değil, Anadolu insanının birbirine sahip çıkması anlamında. Diyarbakır'da bulunan insanların birbirleriyle dayanışma içinde olması gerektiğini düşünüyorum. Bu bilinçte olmaları gerektiğini düşünüyorum ve eğer böyle davranırlarsa ancak, Diyarbakır'lı olmayı bir yerde hak ederler.

Diyarbakır Eczacı Odası adına Size teşekkür ederiz.